

BİLİME HUKUK BİÇME*

Hayrettin ÖKÇESİZ**

I

“Küreselleşme Sürecinde Eğitim Sorunlarının Felsefi Boyutu” konulu bu uluslararası kongrede, “küreselleşme” ve “eğitim” gibi felsefi ve sosyolojik bağlamlarında şaibeli kavramlara, kılıfsal boyutuyla değişik bir yönelim getirebileceğini düşündüğüm bir açıdan bakmak istiyorum.

Burada, küreselleşme ve eğitim ile doğrudan ilgisi bulunmamasına rağmen, uzantısında bu her iki olgunun etki ve sonuçlarına biçimsel ve içeriksel belirleyici katkılarda bulunabilecek bir yönetsel çabayı ve onun kısa bir temellendirmesini sunacağım.

Cumhuriyet Gazetesi’nin Bilim Teknoloji Ekindeki “Hukuk Politikası” adlı köşemde yaklaşık iki ay önce “Yine ‘Bilim Hukuku’ Üzerine” başlığı altında bir çağrıyla şu sözlerle bir kez daha yapmıştım:

(...) Üniversitede kürsüye çıktığım günden beri ısrarla söyleyip yazdığım bir konuya bir kez daha değinmek istiyorum. 12 Eylül öncesinde öğrencisi, sonrasında öğretim üyesi olarak havasını teneffüs ettiğim ‘Üniversite’ ve ‘Bilim’leri, kendileri kılınmaktan gayri her türlü çabanın konusu ve alanı olmuşlardır. Bu topluluk ve konuları hep dışarıdan tanımlanmış, bunların dışarıdan hadleri çizilmiş ve zaman zaman ağır biçimde

* “Küreselleşme Sürecinde Eğitim Sorunlarının Felsefi Boyutu” konulu ve 6-8 Mart 2009 tarihinde Ankara’da gerçekleştirilen Uluslararası Eğitim Felsefesi Kongresi’nde sunulan bildirinin tam metnidir.

** Akdeniz Üniversitesi Hukuk Fakültesi öğretim üyesi

hadleri bildirilmiş, içlerinden de sayısına bereket işbirlikçisi çıkmıştır. (...)

Gazze'ler yanıyor. Guantanamo'larda çığlıklar dinmiyor; işçiler, işsizler sersefil. Yeryüzü yaşamını cansız doğaya çevirmeye kararlı bir güçler savaşının ortasında soluksuz ve umutsuz kalıyoruz. Oysa, öyle olmak ve kalmak zorunda değiliz. İşe daima bulunduğumuz yerden başlayacağız: Üniversiteleri, bilimi, bilimcileri, öğrencileri, kendimizi özgürleştirelim! Özgürlüğümüz için savaşalım. Bilginin, bilmenin, bilimin olağanüstü gücünü biz de görebilelim.

Bunları duyduğunda kimileri bu özgürlüğün hangi işlerine yarayacağını ciddi biçimde düşünecektir. Hatta bu özgürlüğün özneteliğinin farkında dahi olmadığını geçirecektir hatırından. Ardından, ona bulaşmamaktaki aklını hep bir gurur vesilesi sayacaktır. Bu tür meslektaşlarımızın kahredici rolünü de küçümsemeyelim.

Değınmek istediğim konu şu: Bir 'Bilim Hukuku' üzerine çalışmanın zamanı çoktan geldi. Elbette kişisel çalışmalarla ciddi yapıtlar ortaya koyabiliriz. Ama bunlar yapılırken, bu konuda kolektif bir çalışma örgütlenmesine gidilmesi gereğine de dikkat çekmek isterim. Bu tür bir çalışmanın sergileyeceği taslakların, kapsamı ve derinliği yanında üniversite kamuoyundan göreceği itibar ve desteğin de böyle bir bilim hukukunun hayata geçirilmesi bakımından ne denli belirleyici olacağını açıkça görebiliriz. Bu sözlerde bir çağrı da dile gelmektedir: Herkese kendi uzmanlık alanından başlayarak böyle bir örgütlenmenin içerisinde üzerine düşeni yapmaya gönüllü olmaları çağrısıdır bu.

Hukuktan çok daha başka bilimlerin ve bilinç içeriklerinin yardımıyla açılacak geniş bir ufukta belirecek bir bilim hukuku tasarımı bilim ve üniversite mevzuatına gereksindiği ruhu kazandıracaktır.

Hukukçular bu tasarıma bakarak kendi mühendislik işlerini layığıyla yerine getirebileceklerdir.

Bilim Hukuku'na hayat verecek olan kurum ise, mahkemelerdir. Üniversite ve bilim sorunlarıyla karşılaşan yargıçların bizim yapacağımız bu araştırmalara ne denli gereksinim duyacağı açıktır. Yargıçlar hukukun genel prensiplerini üniversite ve bilim sorunlarına uygularken bizim ortaya koyacağımız gerçeklik bilgilerine ve hukuk dogmatığı çalışmalarına elbette başvuracaklardır. Bu gereklerle yargı kendi içtihadını oluşturacaktır. Bugün dahi, bu tür yeterli destek materyali bulunmaksızın Danıştay ve idare mahkemeleri, bilimin ve üniversitenin onurunu koruyan, yüzünü ağartan, yüreğini serinleten çok değerli kararlar verebilmektedir.

Yargının denetiminde ve zorlamasıyla idare de bir gün kendisini böyle bir bilim hukukunun sınırları içerisinde algılamaya başlayabilir. Yasama böylesine uzun soluklu ve kapsamlı bir bilim hukuku çalışmasından gereğince yararlanabilir.

Gelin, bu örgütü kuralım ve çalışmaya başlayalım!

II

Aslında onbeş yıl öncesinden beri yazılarımda dile getirdiğim bu çağrıyla bu imeceye, kim bilir, belki bir gün ilk hareketi verebileceğiz.

“Üniversitenin Sorunları”nı bir bilim hukuku içerisinde kavrayıp çözmeye çalışmak, bir kör dövüşüne son vermek, üniversiteyi kendisine ve bilime yabancı unsurların işgalinden kurtarmak, bilimi ve üniversiteyi cumhuriyet halkının bilimi ve üniversitesi kılmayı başarmak demek olacaktır.

Böyle bir bilim hukukunu ortaya koyacak örgütlenme, disiplinlerarası görgül bilimsel araştırmalarla etkinlik gösterecek

ve “disiplinlerarası görgül bilim hukuku araştırmaları” adını taşıyacak bir kuruluş olacaktır. Tüm ülke hukuku için önerdiğim bir yöntemin ve enstitünün bir alt birimi olarak da çalışabilecek bu oluşuma ülkemizde üniversitenin ve bilimin sorunlarını kendi sorunu sayan her gerçek veya tüzel kişi ilgi duyabilir. Aslında bu kurumların ve kişilerin bu ilgiyi duyamaması, duyarsız kalması anlaşılır bir şey değildir.

Bu sözlerimden sonra özerk ve özgür biçimde çalışacak bu birimin ve bilimcilerinin atölye programını şöyle tasarlıyorum:

İlk aşama:

Pozitif hukukta bilime ilişkin dolaylı ve dolaysız tüm normların taranması. Bu normların yer aldıkları bağlamlardaki “ratio legis”lerinin, yasa mantıklarının saptanması.

İkinci aşama:

Bilimin bu somut normatif dünyasının bilimin gerekleri, bilimin “ratio”su bakımından teker teker elenmesi, eleştirilmesi.

Üçüncü aşama:

Bilime, hukuk normları tasarlanması.

Dördüncü aşama:

Oluşturulan taslakların bir bilimciler kurultayında görüşülerek oylanması.

Beşinci aşama:

Kurultayda onay gören taslakların kamuoyuna sunulması ve geri beslemelerle sürekli gözden geçirilmesi.

Bu aşamaları izleyerek çalışacak olan bu kurum yapısal olarak şu katmanlardan oluşacaktır:

İlk katman:

Tanımlanan sorunların gerçeklik bilgilerine bilimsel yöntemlerle ulaşabilmek için kurulan görgül araştırma birimlerinden oluşmaktadır.

İkinci katman:

Görgül bilimsel bilgileri üretmiş bulunan çalışma gruplarıyla birlikte felsefecilerin ve hukukçuların da yer aldıkları genişletilmiş çalışma birimlerinden oluşmaktadır.

Üçüncü katman:

Bilimi temsil eden ve bilimsel ilgisi bulunan tüm kurum ve kuruluşlardan gelen bilimci temsilcilerden oluşan bir genel kuruldur.

Bu ana çerçevede vücut bulacak olan bir araştırma biriminin gerekli diğer altyapısı ve örgütlenme şeması elbette ayrıntılı bir çalışmayı gerekli kılmaktadır.

Böyle bir birimin kurulmasına ya da herhangi bir biçimde başka uygun bir örgütlenmeye nasıl gidilebilir?

Bu projede en önemli sorun disiplinlerarasılığı sağlayacak bilimci ve bilimler yelpazesini oluşturabilmektir.

İkinci sorun, bu alan araştırmalarının finansmanıdır.

Üçüncü ve çok önemli sorun, bilimcileri bu araştırmalara, işbirliklerine ve işbölümlerine motive edebilmektir.

Kurultayın oluşumu ve sürekli kılınması ise bir başka önemli konudur.

Tüm bu çerçevede artık sorunların en büyüğü, böyle bir girişimin çalışma ve bilgi üretme sürecinde nesnellüğünün ve saydamlığının sağlanması ve korunmasıdır.

Bilimin kendi gereklerinden ve ilgisinden hareketle tasarlanacak bir bilim hukuku'nun bu gereklerini ve ilgisini bilimsel yöntemlerle temellendirecek çalışmaların bir kurumu olarak böyle bir "disiplinlerarası görgül bilim hukuku araştırmaları merkezi"nin kurulmasının, bu kısa açıklama ışığında, yerinde ve hatta zorunlu olduğunu düşünüyor ve burada bulunan tüm meslektaşlarıma bu oluşuma vücut vermelerini öneriyorum.

III

Konuşmamı hazırlarken, bir an “ben üniversitede bugüne değin ne gördüm?” diye kendi kendime sordum. Gördüklerim gözden kaçmayacak denli kaygı vericiydi. Gördüklerim insanlık komedyasının üniversitede sahnelenmesiydi: aşağılama, tembellik, israf, kibir, kıskançlık, dedikodu, hınç, öfke, hesaplaşma, keyfilik, cehalet, iki yüzlülük, korkaklık, rant kavgası... İnsanlıkta idealleştirdiklerimizi insanda elbette her zaman bulamıyoruz. Bulduklarımız da kaygı veriyor. Özellikle yönetimler bakımından bu olumsuz nitelere örnekler bulmak çok kolaydır. Bu gözlemleri üniversite insanının ruh halinde uç veren çok ciddi bir yabancılaşmanın uyarıcı göstergeleri olarak anlıyorum. Öte yandan bu çölde gözden kaçmayacak denli, vahalar gibi az sayıda olan ama belirgin, güven veren bilginler, bilgiler de vardır. Ne aldysak, onlardan aldık. Onlar elbette hep var olacaktır.

YÖK’e karşı açtığım bir davanın dilekçesine yazdığım şu sözü burada yinelemek isterim:

“Üniversite, bilimin evrensel senfonisinin çalındığı büyük bir orkestradır.”

Bu söze şunları da eklemeliyim: Güzel bir senfoniye kötü çalmak, kötü bir senfoniye çalmak ya da hiçbir şey çalmamak kendisinden çok şey beklenen bir orkestranın mensuplarına ve izleyicilerine reva görülebilir mi?

Derrida’nın deyimiyle, “direnen” üniversitede eleştirel akıldan ve insan onurundan başka hiç bir hükümrana yer ve itibar yoktur. Üniversite’nin bu direnmesi, aslında insan uğruna bir direnmedir. O’nun “Koşulsuz” diye nitelediği Üniversite’de, “Hakikat”, “Özgürlük” ve “İnsan” uğruna direnmeye çağrılı ve yazgılı olduğumuzu görüyorum.

“Eleştirel Aklın” ve “İnsanlık Onuru”nun açtıkları ufka baktığımızda, tüm bilimin kendi pragmatığı bakımından, özgürlükçü-aydınlanmacı bir “insan hakları” felsefesiyle

kurgulanmış bir pozitif hukuk düzeninde kendi gerçekçi kurumsal yapılanmasını bulabileceğini söyleyebilirim.

Bilime ve üniversitede bilime böylesine bir görgül ve nihayet birkaç deyimle değindiğim bu felsefi bakışla yörüngesini bulan bu “hukuk biçme” çabasının, bugüne değin yapılanlardan daha bilimsel ve içtenlikli olduğunu, daha isabetli, daha verimli sonuçlar yaratabileceğini düşünüyorum.

Üniversitenin bilimsel, idari ve mali özerkliğini, bilimin ve bilimcinin özgürlüğünü; bilim öğretiminde, bilimsel araştırma ve çalışmalarda yüksek verimi sağlayacak bir üniversite mevzuatını hayata geçirmek için böyle bir bilim hukuku arayışına girişmeye değer olduğunu düşünüyorum.

Bilime bugüne değin biçilmiş hukukun her yönüyle acı verdiğini, toplumu karanlığa büründürdüğünü, bu alanda bir sömürü düzeninin ikiyüzlü bir işbirlikçisi olmaya teşne kişileri ödüllendirdiğini düşünüyorum.

Direnen üniversitenin devrimci bir ruhla dünyaya bakmaya daima cesaretinin olduğunu düşünüyorum.

“Üniversite niçin direnen üniversite olmalıdır?” sorusunu hep yeniden sormanın gerekli olduğunu düşünüyorum.

Bilimi ve üniversiteyi kendi insani varlık nedenlerinin dışında kullanmanın uzun vadede insanlık kırımını demek olacağını düşünüyorum.

Ciddiye alınsın, alınmasın; isteyen alaya alsın, gelin biz bilime ve üniversiteye böyle bir hukuk biçmek için bir araya gelelim, bu hukuk normlarını atölyelerimizde üretmeye gönüllü olalım.

Çünkü, bu örgütlü çalışmayı başlatmaksızın bu konuda sarfedilecek her laf lafigüzaftır. Kulağa hoş gelir, dinleyeni coşturur, söyleyeni doyurur, ama podyumlarda sabun köpüğü gibi kaybolur gider. Dinleyenler, konuşanlar salonu boşaltırken, bu sözler yemek masalarında geç saatlere kalacak sufi sohbetlerinden geçerek yorgun bedenlerin uykusunda iyice sönerler.

Ertesi gün yine bu köhne hukukun dolabını bu kişiler maişet derdiyle çevirir dururlar. Çok görmüyorum. Ama bu sözleri de kimse burada çok görmemeli. Bilgiçlikten bilgeliğe eylem köprüsünden geçerek gelindiğini her devrimci bize söyler. Direnmek bir eylem değil midir? Düşünmek direnmek değil midir?

Heidegger bilimin düşünmediğini söylerken, aksine bilimcinin ve tüm üniversitenin direnenler olarak, düşünmeyle ne denli varlık ve öz kazandığını söylemiyor değildi. Bilimcinin ve üniversitelerin o zamanda düşünmeyi bıraktıkları ülkesinde önce kitapların, ardından insanların nasıl yakıldığını o kahredici ateşin aydınlığında O da görecek. Bence de bilim düşünmez. İnsan düşünür ve onun bu düşünmesi, direnmesidir. Bilime; düşünmeye ve direnmeye olanak verecek bir hukuk biçmeliyiz.

“Küreselleşme Sürecinde Eğitim Sorunlarının Felsefi Boyutu” kendi bağlamında bilime ve üniversiteye aynı zamanda pedagojik yönüyle de böyle bir hukuk felsefesinin mümkün ve zorunlu olduğunu gösterebilmelidir.

Buradaki sorun, eğitimi de kendi karanlık girdabına çeken bir akıldışı güce eleştirel akılla ve insanlık onuruyla karşı koyabilmenin pratiği üzerine düşündürmektir. Sorun, bilimcilerin bilimin özgücüsüyle düşünmeyi başarabilmesidir.